

Kahkaha Gazetesi Üzerine Bir İnceleme

(Yıl: 1875 / Sayı: 1-10)

Pınar AK*

ÖZ

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan mizah; olaylara, kişilere, durumlara farklı bir açıdan yaklaşan, insanları güldürürken düşündürme niteliği taşıyan bir sanattır ve günümüzde birçok alanda yer almaktadır. Bu alanlardan birisi de insana ait her konuya yer veren edebiyattır. Edebiyatın hemen hemen her türünde kendine yer bulan mizahi yazılar, 1868 yılında yayımlanan *Terakki* gazetesinin eki ile gazete sahasına da girmiş ve böylece mizah gazeteciliği başlamıştır. Mizahi gazeteler, içinde yaşadığı devrin aksaklıklarını, çarpıklıklarını, yanlış – eksik yönlerini gösteren birer araç olarak kısa sürede geniş kitlelerce sevilmiş ve gün geçtikçe bu gazetelere yenileri eklenmiştir. Türk basınında karşımıza çıkan bu mizahi gazetelerden birisi de *Kahkaha*'dır.

Kahkaha, Ali Efendi tarafından Rumi 22 Mart 1291/Miladi 3 Nisan 1875 tarihinde Trabzon'da yayın hayatına başlamış bir mizah gazetesidir. *Kahkaha*, toplam yirmi altı sayıdır ve gazetenin içerisinde yer alan yazıların tümü imzasız olarak yayımlanmıştır. *Kahkaha*'nın içeriği ise çeşitli karikatürler, muhavereler, şiir ve tiyatro gibi türlerde kaleme alınmış yazılar, haberler, telgraflar ve ilanlardan oluşmaktadır. Bunun yanında Ali Efendi, *Kahkaha* gazetesinde devrinin diğer gazetelerini ve sosyal hayatta yaşanan olayları da eleştiren başlıksız düz yazılara sık sık yer vermiştir.

Çalışmada basın ve edebiyat birlikteliğinde ele alınabilecek konulardan birisi olan *Kahkaha* gazetesinin içeriğinin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle mizah kavramına, ardından mizah gazeteciliğine değinilmiş, *Kahkaha* gazetesinin yayın hayatına başlayana kadarki süreçte görülen mizahi gazetelerden kısaca bahsedilmiştir. Daha sonra *Kahkaha* gazetesinin kimliği verilmiş,

* Öğretim Görevlisi, Milli Savunma Üniversitesi Hava Astsubay Meslek Yüksek Okulu, Beşerî ve Sosyal Bilimler Bölüm Başkanlığı, İzmir/TÜRKİYE.

E-posta: pnak511@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2565-2051.

DOI:

Makale Gönderim Tarihi: 14.07.2024 - Makale Kabul Tarihi: 10.03.2025 (Araştırma Mk.)

gazetenin şekil özellikleri, yayın süreci ve muhtevası incelenmiş, akabinde *Kahkaha* gazetesinin ilk on sayısı içerisinde yer alan metinler sınıflandırılmış, *Kahkaha*'nın eleştiri yönelttiği toplumsal konular, gazeteler, dönemin gazetecik anlayışı ve kişiler/kurumlar ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Değerlendirme sonucunda *Kahkaha* gazetesinin içeriğinde on sekiz düz yazı metni, otuz iki haber yazısı, *Kahkaha*'ya mahsus on adet telgraf, beş ilan, bir oyun, üç şiir, bir mektup, on üç muhavere yer aldığı ve her sayının dördüncü sayfalarında karikatürlerin bulunduğu görülmektedir. *Kahkaha* gazetesi bu metinler aracılığıyla toplumsal sorunları, basın hayatı ile ilgili sorunları, Güllü Agop ve Gedikpaşa Tiyatrosu'nu eleştirmiştir. Bu bağlamda *Kahkaha* gazetesinin yayımlandığı dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel unsurlarına yer vererek âdeta o dönemin bir panoramasını çizdiği görülmektedir. Bu durum kısa ömürlü bir gazete olan *Kahkaha* gazetesinin Türk edebiyatı içerisinde etkin bir role sahip olduğunu ön plana çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk basını, Mizah, Mizahi gazete, Ali Efendi, *Kahkaha* gazetesi.

An Analysis of *Kahkaha* Newspaper (Year: 1875 / Issues: 1-10)

ABSTRACT

Humor, existing since the beginning of human history, is an art that approaches events, individuals, and situations from a different perspective, entertaining people while stimulating thought. It encompasses various fields in contemporary society. One such field is literature, which encompasses every aspect of human life. Humorous writings, which find a place in almost every genre of literature, entered the realm of newspapers with the supplement of the *Terakki* newspaper in 1868, thus marking the beginning of humor journalism. Humorous newspapers quickly gained popularity as a means of depicting the flaws, distortions, and shortcomings of the era they lived in, and new newspapers were added over time. One of these humorous newspapers in Turkish media is *Kahkaha*.

Kahkaha, a humor newspaper founded by Ali Efendi, began its publication in Trabzon on March 22, 1291 according to the Rumi calendar, corresponding to April 3, 1875 in the Gregorian calendar. *Kahkaha* consists of a total of twenty-six issues, with all the writings in the newspaper published anonymously. The content of *Kahkaha* includes various genres such as cartoons, dialogues, poems, plays, news, telegrams, and advertisements. Ali Efendi frequently included unsigned articles criticizing other newspapers of the era and events in social life in *Kahkaha*.

This study examines *Kahkaha*'s content within press-literature relations, touching on humour's emergence in newspapers. It first discusses the concept of humor, followed by humor journalism, and briefly mentions humorous newspapers observed until the beginning of *Kahkaha*'s publication. Then, the identity of *Kahkaha* newspaper is provided, its format, publication process, and content are examined, followed by the classification of texts within the first ten issues of *Kahkaha*. Social issues criticized by *Kahkaha*, newspapers, the journalistic understanding of the era, and individuals/institutions are addressed and evaluated.

Evaluation reveals that *Kahkaha* newspaper contains eighteen prose texts, thirty-two news articles, ten telegrams specific to *Kahkaha*, five advertisements, one play, three poems, one letter, and thirteen dialogues, with cartoons on the fourth page of each issue. Through these texts, *Kahkaha* criticized social issues, press-related issues, Güllü Agop and Gedikpaşa Theater. Contextually, *Kahkaha*

newspaper painted a panorama of the political, social, economic, and cultural aspects of the era it was published, highlighting the influential role of *Kahkaha*, despite its short lifespan, within Turkish literature.

Keywords: Turkish press, Humor, Humorous newspaper, Ali Efendi, *Kahkaha* newspaper.

Giriş

Latince karşılığı “humere” olan mizah, “nemli” anlamına gelmektedir. “İsim hali ‘umor’, nemli ya da sıvı anlamındadır. Bu iki kelime, akıcı ve ıslaklık anlamında olan Yunancada hygros kelimesinden türemiştir” (akt. Yardımcı 2010: 2). Dilimizde ise sözlük anlamı “gülmece” olarak karşımıza çıkan mizah; alay, şaka, latife gibi anlamları da içinde barındırır (Güncel Türkçe Sözlük 2024). Güldürme eyleminin sahip olduğu imkânlardan faydalanan mizah, gerek hoşça vakit geçirme gayesi ile kullanılırken gerekse eleştirel bir bakışın ürünü olarak ironi yoluyla ele aldığı malzemeyi yorumlayarak ifade eder. Dolayısıyla mizahın olaylara, kişilere ve durumlara farklı bir açıdan yaklaşıp gerçeği dolaylı olarak sunmayı temel aldığı söylenebilir. Mizah, bu doğrultuda hayatın gülünç ve anlamsız yönlerine, insanların çelişkili, tutarsız düşüncelerine/davranışlarına ve yaşamın içerisinde görülen eksikliklere, çarpıklıklara odaklanmaktadır.

Mizahın ilk örneklerine Batı kaynaklarında M.Ö. IV. ve V. yüzyıllarda Yunanistan’da rastlanmaktadır. Hititler döneminde görülen Purilli ayinleri, Eski Yunan’da karşımıza çıkan Dionysos şenlikleri mizahı içerisinde barındıran öğelerdir (Yardımcı 2010: 3-4). Orta Çağ döneminde mizah, kilisenin izni doğrultusunda kullanılan bir yapıya bürünmüş, bu çağda hâkim olan tek tanrılı din inancı mizahın içeriğinde belli başlı konuları kesin bir hüküm ile yasaklamıştır. Mizahın günümüzdeki anlamı ile kullanımı ise Rönesans’a rastlamaktadır. Bu dönemde görülen Aristoteles mantığı, özgür düşünce sistemi, Orta Çağ zihniyetinin eleştirisi mizahın içeriğini zenginleştirmiş ve mizah, hayatın her alanına yayılmaya başlamış hem günlük hayatta hem de çeşitli eserlerde ele alınmıştır. Böylece sözlü mizahın yanında yazılı mizah ortaya çıkmıştır. Yazılı mizah, var olan mizah algısını kısa sürede değiştirerek geniş kitlelerce benimsenmiş ve toplum üzerinde kuvvetli bir etki yaratarak sözlü mizahın önüne geçmiştir (Öngören 1998: 20-22).

Türk tarihine baktığımızda ise ilk mizah öğelerine, Batı’da olduğu gibi yazının bulunmasından önceki sözlü edebiyatımızda rastlamaktayız. Keloğlan masalları, Dede Korkut hikâyeleri, Nasrettin Hoca fıkraları içlerinde önemli mizah unsurları barındırmaktadır. “Keloğlanın padişahın kızını istemesinde, Nasrettin Hoca’nın göle maya çalmasında, Karagözle Hacivat’ın saf ve dürüstlüğü Türk halkının özelliklerini, mizah anlayışını yansıtmaktadır” (Yardımcı 2010: 6). Bu anlayış zaman içerisinde gelişmiş ve mizah hem başlı başına bir sanat olarak hem de “müzikte mizah”,

“tiyatroda mizah”, “edebiyatta mizah” gibi ifadelerde görüleceği üzere türlü sanat dallarının içerisinde kendisine yer edinmiştir (Alay 2019: 25). Mizahın çeşitli alanlarda kullanımlarından birisi de Türk basınında görülen mizahi gazetelerdir.

Osmanlı Devleti’nde yayımlanan ilk mizah gazetesi Hovsep Vartan Paşa tarafından çıkarılan *Boşboğaz Bir Adem*’dir. *Boşboğaz Bir Adem*, 1852 tarihinde İstanbul’da Ermeni harfleriyle Türkçe olarak yayımlanır (Seyhan 2013: 497- 498). “Türk basınında ilk süreli mizah yayını ise bir gazete ilavesidir: 1868 yılında Ali Reşat ve Filip Efendi tarafından kurulan Terakkî Gazetesi’nin, 1869 yılında haftanın iki günü verdiği ilavelerin biri mizah, diğeri ise kadınlara yöneliktir. Yine Terakkî Gazetesi tarafından yayımlanan ikinci mizah ilavesi de haftanın iki günü yayınlanan Letaif-i Âsar’dır” (Seyhan 2013: 498). Osmanlı Devleti’nde mizah gazeteciliği daha sonra *Diyojen* ile devam etmiştir. *Diyojen*, Teodor Kasap tarafından 1870 yılında yayın hayatına başlamıştır. Gazete önce Rumca ve Ermenice yayımlanmış, daha sonra Türkçe olarak yayın hayatına devam etmiştir (Varlık 1985: 1093). 1870’ten 1873 yılına kadar basında yer alan *Diyojen* gazetesi, Osmanlı Devleti’nde geniş bir okuyucu kitlesi yaratmış, gün geçtikçe mizahi gazetelere yenileri eklenmiştir. XIX. yüzyılda çalışmamızın konusu olan *Kahkaha*’ya kadar yayımlanan diğer mizah gazetelerini şu şekilde sıralayabiliriz: *Asır* gazetesi tarafından yayımlanan mizah ilavesi (1870), Zakarya Beykozluyan Efendi’nin imtiyaz sahibi olduğu *Lâîfe* gazetesi (1871), Teodor Kasap tarafından çıkarılan *Hayal* (1873) ve *Çingiraklı Tatar* (1873), *Medeniyet* gazetesinin *Şarivari Medeniyet* adlı mizahi eki (1874), Mihaliki Efendi tarafından yayımlanan *Şafak* (1874) (Varlık 1985: 1094-1095).

***Kahkaha* Gazetesi**

Kahkaha, Ali Efendi tarafından Trabzon’da yayın hayatına başlamış bir mizah gazetesidir. Gazetenin ilk sayısında yer alan “İ’tizâr” duyurusu baş levha hakkında bilgi vermektedir. *Kahkaha*, “İ’tizâr” duyurusunda gazetenin planlanan baş levhasının yetişmediğini ve bu sebeple gülen ve ağlayan iki çocuğun yer aldığı levha ile yayın hayatına başlamak zorunda kaldıklarını okuyuculara haber vermiştir (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 1).

Kahkaha’nın ilk sayısı Rumi 22 Mart 1291/Miladi 3 Nisan 1875, son sayısı ise Rumi 9 Eylül 1291/Miladi 21 Eylül 1875’tir. Gazete toplam 26 sayı olarak yayımlanmıştır. *Kahkaha* gazetesinin son nüshasında bulunan “İhtâr-ı

Mahsus” başlıklı yazıda gazetenin ramazan ayı boyunca her akşam bir nüsha yayınlanacağı ve o nüshalara ayrı sayıların verileceği söylenmektedir. Bayramdan sonra ise *Kahkaha*’nın kaldığı yerden nüshalarına devam edeceği dile getirilse de elimizde bu nüshalar yoktur (*Kahkaha* 9 Eylül 1291: 1).

Kahkaha’nın yazar kadrosuna dair verilen sadece iki bilgi görülmektedir. Gazetenin ilk sayfasında yer alan yazar M.M. ve şekillendiren A.F. olarak okuyuculara sunulur (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 1). Gazetede bu bilgilerin dışında herhangi bir isme rastlanmamakta, gazete içinde bulunan bütün yazılar imzasız şekilde yayımlanmaktadır.

1. Şekil Özellikleri

Kahkaha gazetesi, her bir sayısı dört sayfa ve iki sütun hâlinde olmak üzere haftada iki gün yayımlanmaktadır. *Kahkaha*’nın ilk sayfasındaki baş levhanın sağ üst köşesinde “Birinci sene”, ortasında “Bir nüshası bir kuruştur.”, sol üst köşesinde “Numara 1” ifadesi bulunur. Baş levhanın sağ alt köşesinde “Muharriri M.M.”, ortasında “Cumartesi”, sol tarafında da “Musavviri A.F.” açıklamaları verilmiştir (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 1).

Gazetenin yayımlandığı günün hemen altında üç küçük sütun bulunmaktadır. Bu üç sütunda gazetenin iletişim bilgileri, abonelik bilgileri, haftada kaç gün yayınlanacağı ve ilanlar için belirlenen miktar verilmektedir. Sağ taraftaki sütunda “Matbaa ve mahal-i idâresi Babıali Caddesi’nde, Basiret Matbaası. Haftada iki defa neşrolunur.” ve orta sütunda “Seneliği yani 103 numarası üç buçuk, altı aylığı iki mecdiye, bir senelik posta ücreti bir buçuk mecdiyledir.” ifadeleri bulunmaktadır. Gazetenin sol sütununda ise “İ’lânâtın bir satırı beş kuruştur. Posta ücreti verilmemiş mektup kabul olunmaz. Derc olunmayan varakalar iade edilir.” bilgilendirilmesi yapılmaktadır (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 1). *Kahkaha*’nın bütün sayıları bu düzende devam etmiştir.

2. Muhteva Özellikleri

Kahkaha gazetesi, her sayıda gülme ile ilgili başlıksız bir yazıya yer vermektedir. Gazete yayın hayatına başlarken herhangi bir mukaddime yayımlamamıştır fakat gülme üzerine her sayıda yer alan bu yazılar âdeta gazetenin imzası olmuştur. Bu sebeple ilk yazıya bakıldığında ağlayan ve gülen iki kişinin karşılaşması ile başlayan yazının gülmenin doğasını ortaya koyduğu görülmektedir.

Yazıya göre dünya üzerinde insana dair her şeyin merkezinde gülme eylemi vardır. İnsan yaşamını gülme eylemine ulaştırmak için şekillendirmektedir ki

insanın bunun için etrafına bakması yeterlidir çünkü “dünyanın hâli, hükemâ ve dalkavuklar” (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 1-2) başlıca gülme unsurlarıdır. Böylece *Kahkaha* ağlanacak durumların ortaya çıkmasına neden olan dünya hâllerinin, dalkavuklukların ve boş hükümlerle hayat sürenlerin içine düştükleri gülünçlükleri ironi yoluyla eleştirmektedir. Yazının devamında ise bir yazarın hikâyesini tiyatroya uyarlayarak kendininmiş gibi gösteren kimseler ele alınmakta ve o dönemde yayımlanmakta olan mizah gazetelerinin de bu bağlamda bir eleştirisi yapılmaktadır (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 3). *Kahkaha*’ya göre bazı gazeteler, karagöz mizahını taklit etmekte veya daha ileriye götürerek çalmaktadır. Gazete, ilk yazısında özellikle bu noktaya parmak basarak aslında kendi yayın politikasını da vermiştir. Buna göre *Kahkaha*’nın mizah anlayışı herhangi bir taklit ya da hırsızlık değildir. Ali Efendi, *Kahkaha* gazetesinde orijinal bir mizah anlayışı ortaya koyacağını ve çağdaşı mizah gazetelerinden farklı bir yol izleyerek döneminin güncel sorunlarını tarafsız bir gözle sayfalarına taşıyacağını ilk sayıdan ilan etmektedir.

Gazetenin her sayısında bir düz yazı metnine rastlanmaktadır. Bu düz yazılar genellikle her sayının ikinci ve üçüncü sayfalarında karşımıza çıkar. *Kahkaha*’nın ilk on sayısı içerisinde “İ’tizâr, Dama, Mesail-i Hikemiyye, Merak Bu Ya, Boşboğazlık, Bundan Evvelki Nüşhaya Derc Edilmiş Olan Oyunun Tarifi, İhtârat-ı Hâlisane, Mülâhazat-ı Hikemiyye, Sual – Cevap” isimli on altı ve başlıksız iki adet yazı; toplamda on sekiz düz yazı metni görülmektedir. “Dama” adlı düz yazı, seri hâlinde yayımlanmıştır. *Kahkaha*, düz yazı metinlerinde amacına ulaşmak için çalışan kimselerin engellenmesini; dönemin mizah gazetelerinin güncel sorunlarla ilgilenmek yerine önemsiz konuları sayfalarına taşımasını; dama oyununda rakibi yenmek için yapılabilecek açmazları; kadın ve erkeklerin kılık kıyafetlerini, hâl ve tavırlarını; medeniyet, hüner, terbiye, insaniyet gibi kavramları ve genel olarak toplum üzerinde görülen unsurları işlemektedir (*Kahkaha* 1291).

Kahkaha’da haberler de yer almaktadır. İncelenen ilk on sayıda özel olarak başlık verilen haberler “Gedikpaşa Tiyatrosu, Ayvansaray Keza, Gedikpaşa Keza, Direklerarası Keza, Keza, Tuna Keza, Güllü Agop’un Aslının Ne Olduğuna Dair Bir Zat Tarafından Yapılan İ’lal, Müjde, Sarıyer Keza, Gerek-i Kaza, Yine Tramvay, Perşembe Pazarı Keza, Köprübaşı’ndan Keza, Gedikpaşa Külhanından Keza, Hamidiye Türbesi’nde, Sirkeci İskelesi’nden Keza”dan oluşmaktadır. Gazetede bu haber yazıları yanında on altı adet

başlıksız haber yazısı ve “Kahkaha’ya Mahsus Telgraf” ismiyle verilen on adet yazı görülür. *Kahkaha*, bu yazılarda çeşitli muhitlerde meydana gelen gelişmeleri okuyuculara aktarmaktadır. Söz konusu gelişmelere *Sadakat* gazetesinin yayıma hazırlandığı duyurusu, kravat renklerinde yapılması planlanan değişiklikler, davetlere katılan kimseler, *Kahkaha*’nın yayın gününde yapılacak olan değişiklikler, dönemin gazeteleri arasında yaşanan rekabetler örnek olarak gösterilebilir (*Kahkaha* 1291).

Kahkaha’nın son sayfalarında yer yer ilanlar da verilmektedir. *Kahkaha*’nın on sayısında toplam beş adet ilana rastlanmaktadır. Bu ilanlardan iki tanesi *Musavver Medeniyet* gazetesi ile ilgili iken bir tanesi Gedikpaşa Tiyatrosu’nda oynanacak olan *Köse Kâhya*’nın duyurusunu verir. Diğer iki ilan ise *Sırr ül-Esrar*’ın ikinci bölümü olan *Seyr ül-Akmar*’ın baskısının tamamlandığını okurlara duyurmaktadır (*Kahkaha* 1291).

Gazetenin sayfalarında karşımıza çıkan bir diğer öge karikatürlerdir. Gazetenin her sayısının son sayfasında mutlaka bir karikatüre yer verilmiştir. Diğer yandan nadiren olmakla birlikte bazı gazete sayılarının ikinci veya üçüncü sayfalarında boyut olarak daha küçük karikatürler de görülür. Bu karikatürlerde kimi zaman güncel sorunlar, kimi zaman ise dönemin gazeteleri, Güllü Agop ve Gedikpaşa Tiyatrosu ele alınmaktadır (*Kahkaha* 1291).

Kahkaha’nın incelenen sayılarında edebî türler de görülmektedir. Bu edebî türlerden birisi tiyatrodur. *Bela-Muhabbet* adlı bu oyun komedi türündedir. Üç bölümden oluşmaktadır ve gayrimeşru bir ilişkiyi ele alır (*Kahkaha* 1291). *Kahkaha*, ilk on sayı içerisinde *Bela-Muhabbet*’e sekizinci sayıdan itibaren yer verir. *Bela-Muhabbet*, *Kahkaha*’nın sekizinci sayısında birinci fasıl, birinci, ikinci ve üçüncü meclisler; dokuzuncu sayısında ikinci fasıl birinci meclis ve onuncu sayıda ikinci fasıl ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı meclisler ile okuyucu karşısına çıkmıştır.

Kahkaha gazetesinin ilk on sayısı içerisinde üç tane şiir de görülmektedir. Bu şiirlerden ilki “Güfte-i Nev-Zemin” ismiyle dördüncü sayıda karşımıza çıkarken ikincisi “Der-sitayiş-i Güllü Agop” adıyla altıncı sayıda ve son şiir “Şarkı” ismiyle yedinci sayıda yer almaktadır. Söz konusu üç şiirin de merkezinde Güllü Agop bulunmaktadır.

Gazetede görülen bir diğer edebî tür mektuptur. “Ben” imzasını taşıyan bu mektupta, mektubun sahibi *Kahkaha*’ya gönderdiği “Şarkı”nın bestelendiğini okurlara duyurmaktadır (*Kahkaha* 1291). Diğer yandan *Kahkaha*’da

muhavereler de görülmektedir. On sayı içerisinde toplam on üç muhavereye rastlanmaktadır. Bunların on tanesi başlıksız olarak gazetede yer alırken diğer üç muhavere “Tramvay Derununda, Ellerimizde Pala/Gel Yapalım Hoppala, Üsküdar Vapurlarının Birinde” isimleriyle adlandırılmıştır.

Kahkaha yukarıdaki metinlerde sosyal hayatta görülen aksaklıklardan ekonomiye, ulaşım sorunlarından yalan haber yayımlayan gazetelere değin birçok konuyu eleştirel bir gözle sayfalarına taşımaktadır. Bu konuları genel olarak “basın hayatı ile ilgisi sorunlar”, “toplumsal sorunlar” ve “Güllü Agop ve Gedikpaşa Tiyatrosu üzerine eleştiriler” başlıkları altında sınıflandırmak mümkündür. Çalışmamızın devamında *Kahkaha* gazetesinin bu başlıklar çerçevesinde öne çıkarıp dikkat çektiği hususlar tespit edilecektir.

3. Basın Hayatı ile İlgili Sorunlar

Osmanlı İmparatorluğu’nda devlet eliyle ve resmî bir şekilde başlayan gazetecilik faaliyetleri, 1860 tarihinde “fikir gazeteciliği”ne doğru evrilmiştir. Fikir gazeteciliğinde hükümetin faaliyetleri sık sık eleştirilmekte, iç ve dış politikada yaşanan sorunlar, gelişmeler sayfalara dökülmektedir. Bu tarihten itibaren gazetelerin cesur ve bilgilendirici adımları geniş kitlelerce ilgi ile takip edilmiş; hükümet, basının kamuoyu üzerindeki bu etkisinden dolayı basın faaliyetlerini denetim altına almak amacıyla arka arkaya nizamnameler, basınla ilgili yeni maddeler, kanunlar yürürlüğe koymuştur. Bu yaptırımlar gazetecileri hem içerik seçiminde hem de maddi anlamda zorlamıştır. Hâl böyle olunca gazeteler yapılan bu düzenlemeleri de sayfalarına taşımaktan ve eleştirmekten geri kalmamıştır (Ulusoy Nalcioğlu 2005: 259-261). *Kahkaha*, 1875 yılında böyle bir ortamda yayın hayatına başlamış ve diğer gazetelerde olduğu gibi *Kahkaha* da basın üzerinde yapılan bu uygulamaları eleştirmiştir. *Kahkaha*’nın basın ile ilgili eleştirilerinden ilki pul vergisidir.

Osmanlı Devleti’nde ilk pul kanunu, “Evrak-ı Saniha Nizamnamesi” ismiyle 1861 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Önceleri %0,2 bile olmayan pul vergisi, bu nizamname ile 1862-1863 yıllarında %1,5 seviyesine ulaşmıştır. Ancak bu nizamnamede deniz ticareti ile ilgili konular eksik bırakılmıştır. Bu sebeple 2 Aralık 1873 tarihinde yeni bir nizamname daha hazırlanmış ve “Resm-i Damga Nizamnamesi” olarak adlandırılan bu düzenleme 1 Mart 1875 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Resm-i Damga Nizamnamesi’ne göre mevcut bütün dergi ve gazetelerden pul vergisi olarak 2 para alınması kararlaştırılmıştır (Alp 2019: 347-351).

Kahkaha, sayfalarında gazetecileri mali açıdan oldukça zorlayan pul vergisine sık sık değinmiştir. Gazetede pul vergisi hakkında karşımıza çıkan ilk konu pulsuz gazetelere uygulanan cezalardır. *Kahkaha*’da bu cezalar şu şekilde ele alınmıştır:

(...)

- İyi ya! Gazete çıkardığım için ağlanacak hâlde bulunmaklığım neden îcap ediyor?

- Hele bir pulsuz gazeten ele geçsin de o zaman anlarsın.

- Ne olur? İnsanlık hâlidir binlerce gazete tab’ olunur ihtimal ki pul yapıştırılırken bir tanesine yapıştırılamamış olsun.

- İşte o zaman yarım lirayı verirsın gözün açılır.

- Ne için?

- Pul için.

- Bir pul için yarım lira verilir mi? Yarım liramız tamam sağ akçe iki bin para eder. Bir şeyin bin misli ceza vermek dünyanın bir köşesinde işitilmemiş. Bunda bir yanlışın olmalı.

- Benim yanlışım yok. Yanlışlık sende hatta bundan evvelki nüshanda Agop’un ilanlarının birkaçına pul yapıştırılmadığı için yarım lira almışlar diye yazmışsın, hâlbuki o da yanlış beş ilan pulsuz zuhur etmiş on para için tamam iki buçuk lira ceza-ı nakdi almışlar.

- Olamaz dedim a! Ben pul nizamnâmesinde ceza-ı nakdi hakkında bir sarâhat görmedim.

- Ben orasını bilmem yalnız şu kadarını bilirim ki bin misli ceza-ı nakdi alıyorlar.

- Ben de vermem.

- Elinde ise vermemezlik edebilirsiniz.

- Elimde ya! Şâyet pulsuz gazete görürlerse bana göndersinler bir çeyrek lira veririm diye müvezzilere tembih ederim pul idaresine vereceğim yarım liranın yarısını ben kazanırım. (...)

(*Kahkaha* 8 Nisan 1291: 1-2)

Dönemin Pul İdaresi’nce pulsuz basılan bir gazetenin ödemesi gereken ceza miktarı pul için ödenecek miktarın bin katıdır. Pulsuz gazetelere iki paralık bir pul için ceza olarak iki bin para kesilmektedir. Diğer yandan pulsuz gazetelere uygulanan ceza sistemi o dönemde müvezziler açısından da yeni

bir kapı aralamıştır. Yukarıda görüldüğü üzere gazeteleri okurlara ulaştıran müvezziler, pulsuz gazeteleri Pul İdaresi'ne ihbar ederlerse ayrı bahşiş, gazete idarelerine geri götürürlerse ayrı bahşiş almaktadırlar. Gazetecilerin elinden gelen tek şey ise Pul İdaresi ve müvezziler arasında kalarak sürekli para harcamaktır. *Kahkaha*, bu durumu basın üzerinde uygulanan bir zulüm olarak niteleyip yerden yere vurmuştur.

Kahkaha, pul konusunda pul zamklarına da değinmektedir. Dönemin Pul İdaresi'nce pul yapıştırma sorumluluğu her gazetenin kendi bünyesine bırakılmıştır. Bu durum gazetecilere yeni bir iş yükü getirmektedir çünkü gazetelere pul yapıştırmak, fazladan personel demektir. Bu durum da maddi açıdan gazetecileri zorlamaktadır: “Mesela yevmiye iki bin nüsha tab’ eden bir gazete mezkûr iki bin nüshaya pul yapıştırmak için iki amele istihdam etmeye mecbur olacağı ve bunların da yevmiye biner pul yapıştırmaları iktizâ edeceği tabiidir” (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 3). Yine *Kahkaha*, bu uygulamada pul zamklarına uzun süre maruz kalmanın insan sağlığı için tehlikeler yaratacağını da açıkça belirtmektedir. *Kahkaha*’ya göre pul zamklarını yapıştırma işi ile uğraşan kimseler ne kadar sağlıklı olurlarsa olsunlar bir sene içinde ya verem ya da sadr hastalığına yakalanacaktır. Öyle ki *Kahkaha* gazetesinin pul zamkları yapıştırma işi ile uğraşan personellerin daha ilk sayıdan boğazları iltihaplanmıştı (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 3).

Kahkaha, basın hayatı ile ilgili konularda çağdaşı gazeteler hakkında da eleştirilere yer vermektedir. *Kahkaha*’nın bu konuda ele aldığı gazetelerden birisi *Şark*’tır. *Şark* gazetesi birinci sayısında “Tiyatro” başlıklı bir makale yayımlamış, bu makalede Güllü Agop’un edebiyata katkılarını okuyuculara sunmuştur. Akabindeki sayıda da Güllü Agop’un özverili çalışmalarını takdir eden bir yazıya yer vermiştir. *Kahkaha*, bu olayı gündeme getirerek *Şark*’ın daha önce *Basiret* gazetesi için kullandığı ifadeleri hatırlatır: “Basiret gazetesi Gedik Paşa tiyatrosunun meddahı idi. Biz o zaman kendisinin Agop’tan kilisli para aldığına zâhib olmuştuk. Böyle beş kuruş için tebdil-i lisan eden bir gazetenin beş kuruşluk bir hediye mukâbilinde meddahlık etmediğine kim emin olabilir?” (*Kahkaha* 29 Mart 1291: 3). Böylece *Kahkaha*, *Basiret* gazetesine yöneltilen bu iddiayı *Şark* gazetesine iade eder. Yine *Kahkaha*’da *Sadakat* gazetesi, sayı başına belirlediği ücret yönünden ve gazetenin başına koyduğu tarihi yanlış vermesiyle (*Kahkaha* 12 Nisan 1291: 1-2) yerilirken *Musavver Medeniyet* gazetesi ise her milletten resmi gazetesine koymasına rağmen Yahudi milletinden hiç kimsenin resmini gazeteye almaması ile eleştirilmektedir (*Kahkaha* 22 Nisan 1291: 1-2).

Okurlara doğru haberler sunmak da *Kahkaha*'nın dikkat çektiği bir meseledir. Devrin bazı gazeteleri haber kaynaklarını sorgulamadan, haberi incelemeyen, haberin doğruluğundan emin olmadan söz konusu haberleri yayınlamaktadır. *Kahkaha*, bu gazetelere *Şark* ve *Mecmua-i Maarif* (*Kahkaha* 1 Nisan 1291: 3) gazetelerini örnek gösterir ve yalan haberlere yer veren gazetecileri mesleğin gerekliliklerini yerine getirmeleri için uyarır.

Gazetelerde haber değeri taşımayan konuların ele alınması da bir diğer yergi olarak karşımıza çıkar. *Kahkaha*, yalnızca sayfalarını doldurmak için önemsiz konuları ele alan gazeteleri/gazetecileri, devrin sorunları ile ilgilenmeye çağırır. *Kahkaha*'ya göre mizahi gazeteler artık Gedikpaşa Tiyatrosu gibi “önemsiz konuları” bir kenara bırakmalı ve şirketi, devrin köprü vapurlarını işlemelidir (*Kahkaha* 5 Nisan 1291: 3).

Kahkaha, çağdaşı gazetelerin içerikte bolca karikatür kullanmalarına da değinir. *Kahkaha*'ya göre her sayfada bir karikatüre yer vermek o gazetenin mizahi bir gazete olması için yeterli değildir. Bir mizahi gazete, nitelikli karikatürlerin yanında günlük hayattan beslenmeli ve güncel sorunlara dikkat kesilerek arı bir Türkçe ile zengin bir içerik sunmalıdır (*Kahkaha* 25 Mart 1291: 2). Dolayısıyla *Kahkaha*'nın mizahi gazetelerin işlevlerini sayfalarına taşıyarak öğretici bir nitelik de gösterdiğini söylemek mümkündür.

4. Toplumsal Sorunlar

Mizah, toplumun aynasıdır. Mizahta toplumun sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yapısı açıkça görülür (Alay 2019: 27). Mizahi gazeteler, mizahın bu özelliklerinden faydalanarak toplumla ilgili hemen hemen her konuda söz söylemektedirler. *Kahkaha* da bir mizahi gazete olarak toplumsal konuları sayfalarında geniş bir şekilde işlemiştir.

Kahkaha'da toplumsal sorunlar genellikle “gülmek” ile ilgili yazıları içeren başlıksız muhaverelerde karşımıza çıkmaktadır. Gazetede toplumsal sorunlarla ilgili ilk dikkat çeken konu İstanbul'un altyapısının yetersiz olmasıdır. *Kahkaha*'ya göre İstanbul'un çeşitli semtlerinde günlük yaşamın aksamasına yol açan birçok sorun vardır. Örneğin “Çemberlitaş'ın alt tarafındaki mezarlığın köşesi, Direklerarası'ndaki Osman Dede Türbesi'nin yanındaki çeşmenin tavanı” (*Kahkaha* 25 Mart 1291: 1) yıkılmak üzeredir. Hâl böyle devam ederse bu duvarlar birkaç kişinin canına mal olacaktır. Tamiri yapılmayan bu yerler belediyelerin sorunluluğundadır fakat belediyeler işlerini yerine getirmedikleri için insanlar bunların yarattığı tehlikelerle yaşamaya devam ederler. Bunun yanında *Kahkaha*, belediyelerin

hâlihazırda yaptığı çalışmalarla da ilgilenir. Başlıksız bir yazıda belediye tarafından onarılan kaldırımlar ile tamir bekleyen kaldırımlar kıyaslanır: “- Kaldırımları yapılan sokaklarla kaldırımları asla tâmir yüzü bile görmemiş olan sokaklar beynindeki fark nedir? - Kaldırımları yapılan sokakların çamuru tozu diğerlerinden ziyâde olmasıdır” (*Kahkaha* 29 Mart 1291: 2). Görüldüğü üzere İstanbul’da tamiri yapılan kaldırımlar bile çamur içerisindedir. Yine Çamlıca da bu ilgisizlikten nasibini almıştır. *Kahkaha*, Çamlıca’da oturmayı planlayan kimselere öncelikle tozdan korunmanın yollarını aramalarını tavsiye eder (*Kahkaha* 8 Nisan 1291: 2). Bu bağlamda *Kahkaha*, başıboş belediyeleri iş görmezliği ile eleştirirken bir anlamda hükümeti de yerer çünkü hükümet, belediyeleri denetimden yoksun bırakmıştır. İstanbul sokakları, denetimsiz ve çalışmayan belediyelerin insafına kalmıştır. İnsanlar ise burada âdeta yaşam mücadelesindedirler.

Gazetede İstanbul’da yaşanan ulaşım sıkıntıları da gündeme getirilmektedir. *Kahkaha*, ulaşım konusunda geniş bir bakış açısında sahiptir. Kara yolu, deniz yolu ve demir yolu faaliyetlerinin hepsine sayfalarında ayrı ayrı yer verir. *Kahkaha* demir yolu ulaşım araçlarından ilk olarak tramvaylara değinir. Osmanlıda tramvay çalışmaları 1869 “Dersaadette Tramvay Tesis ve İnşasına” dair sözleşme ile başlamıştır. Bu sözleşme ile demir yolu üzerinde hayvan çekerli araba işletmeleri ve yeni demir yolları inşası hakkı kırk yıl süre ile Dersaadet Tramvay Şirketi’ne verilmiştir. Dersaadet Tramvay Şirketi’nin ilk çalışması nüfusun fazla olduğu semtleri belirleyerek dört hat açmak olmuştur (Çolak 2003: 76). *Kahkaha* gazetesi bu tramvay hatlarından birisi olan Eminönü - Aksaray hattını ilk sayısında ele alır. *Kahkaha*’ya göre Eminönü – Aksaray güzergâhında hareket eden tramvay oldukça kalabalıktır. Tıpkı Balat dolmuşları gibi. Bu durumu “Eminönü’nden Aksaray’a kadar rahatça giderim hülyâsıyla tramvaya binenlere gülerim.” (*Kahkaha* 25 Mart 1291: 2) sözleri ile okurlara sunan *Kahkaha*’nın şimendiferler de gözünden kaçmaz. İstanbul’da yolcu taşıyan şimendiferler sık sık arızalanmakta ve yoldan çıkmaktadır. Bu sebeple *Kahkaha*, şimendifere binen yolcuların gidecekleri yerlere ulaşmaları için yanlarında bir eşek taşımalarını önerir (*Kahkaha* 8 Nisan 1291: 2). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere *Kahkaha*, mevcut demir yolu ulaşım araçlarından tramvay ve şimendiferlerin halkın ihtiyaçlarını karşılamadığını açıkça belirtmektedir.

Ekonomi de *Kahkaha*’da özel bir yer tutmaktadır. XIX. yüzyıl Osmanlı ekonomisi gelir-gider dengesizliği ile baş etmek durumunda kalmış, Osmanlı Devleti’nin dış borçları bu yüzyılda artmıştır. Hükümet tarafından maliyeyi

düzeltilmek adına birtakım çabalar gösterilse de bu yapının güçlenmesi zaman almıştır (Karabulut 2016: 62). Ülke genelinde yaşanan bu ekonomik sorunlar toplum üzerinde de etki göstermiştir. Toplum, devrin İstanbul’unda geçim sıkıntısı çekmektedir. Bu dönemde temel ihtiyaçları karşılamak güçleşmiştir. *Kahkaha* bu konuyu “Üsküdar Vapurlarının Birinde” yazısı ile dile getirir. Yazıda iki kişinin karşılıklı konuşması yer almaktadır. Bunlardan kalemde çalışan kişi, geçim derdinden muzdariptir. Bu kişi, sabit bir geliri olmasına rağmen bir pantolon, bir yelek ve bir ayakkabı alamamaktadır (*Kahkaha* 15 Nisan 1291: 3). Hayat pahalılığı meslek sahibi insanların dahi belini bük müştür. Dolayısıyla *Kahkaha*, toplumun içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları sayfalarına taşıyarak güncel bir konuya daha gözler önüne sermiştir.

Toplumla ilgili ele alınan bir diğer mesele alafranga yaşam tarzıdır. Osmanlı Devleti XVIII. yüzyıldan itibaren modernleşme sürecine girmiştir. Bu süreçte evlerde/konaklarda kullanılan eşyalar Batı zevkine göre yeniden düzenlenmiş, toplum üzerinde özellikle Fransız modasına uygun kılık kıyafet değişimleri görülmüş, Fransızcaya karşı büyük bir ilgi başlamıştır. Bu dönüşüm süreci zamanla yalnızca taklide dayanan bir hayat biçimine neden olmuş ve toplum içinde yanlış Batılılaşan, dejenere tipler oluşmaya başlamıştır (Karabulut 2016: 53-54). Yozlaşmanın temsili olan bu alafranga tipler, toplumun aydın kesimi tarafından sık sık eleştirilmiştir. *Kahkaha* gazetesi de sayfalarında bu tiplere yer vermektedir.

Kahkaha’da alafranga tiplerden “şıklar” ifadesiyle söz edilmektedir. Şıkların en önemli özellikleri kılık-kıyafete verdikleri önemdir. Devrin şıkları, giyim kuşamlarında en pahalı giysileri tercih ederler. Konuşmalarında fazlaca yabancı sözcük -özellikle Fransızca sözcükler- kullanırlar. Ayrıca şıklarda bir aşırılık merakı ve sınırlarda yaşama arzusu görülmektedir. Onların aşkıları, sinirleri, arzuları, bağılıkları, kırgınlıkları, hayalleri, kısacası bütün duyguları ve tüketme alışkanlıkları her zaman uç noktalardadır. Şıklarda “kendini gösterme çabası” da yoğun olarak görülmektedir. Şıklar yaşamın içinde her an görülmek ve imrenilmek arzusu taşırlar. Milli değerleri göz ardı ederek Batı anlayışını iyi – kötü ayrımı yapmadan benimserler (Karabulut 2016: 167). Dolayısıyla şıklarda kimlikten önce taklitçiliğin, Türkçe’nin doğru kullanımında önce yabancı dillerin, üretimden önce tüketimin hâkim olduğu söylenebilir.

Şıklar, gazetenin “Şarkı” adlı şiirinde geniş olarak anlatılmaktadır. *Kahkaha* bu şiirde öncelikle şıkların giyim kuşamlarını ele almıştır: “Şıklık şeref ve

zineti baston ve cekettir/Şıklarda sigara kutusu şimdi pakettir/Fevt etmeye gelmez bu zaman tu alındır/Yaz geldi güzellendi hava şıklara müjde!” (*Kahkaha* 12 Nisan 1291: 3). Şıklar, İstanbul’un özellikle Çamlıca, Küçükusu ve Kâğıthane semtlerinde baston ve ceketleri ile yaz mevsiminde âdeta boy göstermek için birbirleri ile yarış hâlinde dirler. Şıklığın bir gereği budur. İstanbul’da şık olarak geçinen beyler bu sözsüz kurala uymak için hesapsızca para harcamaktan çekinmezler. Şiirin “Yapdırmalı bir câme-i nev-tarz ne çare/Terzi veresiye yapar olmazsa da para/Her vecihle lazımdır özenmek bu bahara/Yaz geldi güzellendi hava şıklara müjde!” (*Kahkaha* 12 Nisan 1291: 3) adlı kıtasında da görüldüğü üzere şıklar gerekirse giyim kuşam kuralına uymak için terzilere, arabacılara, kısacası çevrelerindeki hemen hemen her esnafa borç yapmaktan çekinmezler. Bütün bunları gereksiz bulan *Kahkaha*, bu şiirle Batı tarzını sorgulamadan kabul eden şıklara karşı mesafesini de göstermektedir.

Batılılaşmanın bir göstergesinin de kılık-kıyafet değişimi olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu değişim erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da görülmüştür. Dönemin kadınları da Avrupa ile yakından ilgilenmiş, Avrupa’nın modasını takip ederek onu kendi yaşamlarına uygulamıştır. “Şu asırda bazı erkekler yüzlerine düzgün sürüp kaşlarına rastık çekerek kadınların âdetini taklide çalışmakta ve kadınlar dahi bilakis erkeklerin etvarını ahz ile onlara teşbih eylemekte olmalarına bakılınca ileride erkeklerin bütün bütün yaşmak feraceye dönölüp kadın sıfatında ve kadınların dahi pantolon ve palto giyip erkek kıyafetinde bulunacaklarına hükmolunur.” (*Kahkaha* 19 Nisan 1291: 2-3) ifadesinde görüldüğü üzere kadın-erkek fark etmeksizin yenileşme ile kabul edilip uygulanan kılık-kıyafet değişimi *Kahkaha* tarafından benimsenmemektedir. Öyle ki *Kahkaha*, bu durumdan yola çıkarak zamanla “kadınların erkekleşeceğine, erkeklerin kadınlaşacağına” vurgu yapmakta ve toplum düzeninde yaratılacak olan kırılmadan duyduğu endişeyi açıkça dile getirmektedir.

5. Güllü Agop ve Gedikpaşa Tiyatrosu Üzerine Eleştiriler

Kahkaha gazetesinin yoğun olarak üzerinde durduğu konulardan birisi de Güllü Agop ve Gedikpaşa Tiyatrosu’dur. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti’nde tiyatronun gelişimi için önemli bir yeri olan Gedikpaşa Tiyatrosu 1859/60 yılında inşa edilmiş, 1867 yılında tiyatronun başına Güllü Agop geçmiştir (Arslan Çinko 2020: 47). Devlet tarafından 1870 yılında Güllü Agop’a bir imtiyaz verilmiş, on yıllık süre boyunca İstanbul’da Türkçe tiyatro oynatma tekeli tanınmıştır. Güllü Agop, bu imtiyaza uygun olarak İstanbul’un çeşitli

semtlerinde Türkçe oyunlar düzenlemiş, tiyatro sahneleri açmış, halka tiyatro sevgisi aşılamıştır. Osmanlı Devleti'nde Türk tiyatrosu bu faaliyetler etrafında gelişme gösterirken zamanla her tekelerde olduğu üzere Gedikpaşa Tiyatrosu'na ve Güllü Agop'a karşı da eleştirel bir gözle bakılmaya başlanmış, basında bunların yansıması yazılar baş göstermiştir (And 1970: 127-136). Gedikpaşa Tiyatrosu ve Güllü Agop'a karşı sorgulayıcı bir tutum takınan gazetelerden birisi de *Kahkaha*'dır.

Kahkaha hemen hemen her sayıda Güllü Agop ve Gedikpaşa Tiyatrosu'na değinmiştir. Bu değinilerden ilki Güllü Agop'un biyografisi ile ilgilidir. *Kahkaha* gazetesi, "Güllü Agop'un Aslen Ne Olduğuna Dair Bir Zat Tarafından Yapılan İlan"da Güllü Agop'un geçmişte uğraştığı işleri okurlara duyurmaktadır. İlane göre Güllü Agop ilk olarak berberlik mesleği ile ilgilenmiş fakat zaman içerisinde berberlikte umduğunu bulamamış ve sıvacılığa geçmiştir. Bu meslek de hayallerindeki gibi olmayınca tiyatro ile uğraşmaya başlamıştır. *Kahkaha*, yazının devamında Güllü Agop'un lakabına da değinir. Yazıya göre Güllü Agop lakabını *Serdar-ı Eşkîya* oyununda canlandığı haydut rolünün başarısı ile kazanmıştır. Seyircilerden birisi Güllü Agop'un haydut rolünü çok beğenince sahneye bir deste gül atmıştır. Bu olaydan sonra Agop, Güllü Agop olarak nam salmıştır (*Kahkaha* 5 Nisan 1291: 2). *Kahkaha* gazetesi Güllü Agop'un yaşam öyküsünde "berber, sıvacı" mesleklerini vurgulayarak ve "Güllü" lakabı ile "haydut rolü" arasında ilişki kurarak Agop Vartovyan'ın tiyatrodaki kazandığı ünü küçümsemektedir. Öyle ki *Kahkaha*'ya göre Güllü Agop, tiyatrodaki yalnızca kara kaşı, kara gözü sayesinde var olabilmektedir (*Kahkaha* 5 Nisan 1291: 2).

Gazetede Güllü Agop'u ele alan diğer yazılar şiir türünde karşımıza çıkmaktadır. Bu şiirlerden ilki "Güfte-i Nev- Zemin"dir. *Kahkaha* bu şiirde Güllü Agop ve onun rakibi Dikran Efendi'den bahsetmektedir. Dikran Çuhacıyan, 1874 yılında bir müzikli oyun topluluğu kurarak Güllü Agop'a rakip olmuştur çünkü Güllü Agop'a verilen imtiyaz Türkçe müzikli oyunları içermemektedir (And 1970: 137). *Kahkaha*, Güllü Agop ve Dikran Çuhacıyan arasında başlayan bu rekabette Dikran Çuhacıyan'a övgü dolu sözlerle destek vermektedir: "Dikran Efendi gibi sâhip-i hüner/ Türkçe lisanında da pek muteber/Yaptı ne zengin ve ne nazik eser/Güllü Agop çattı kara kaşını" (*Kahkaha* 1 Nisan 1291: 2). Görüldüğü üzere *Kahkaha* bu kıta ile Dikran Çuhacıyan'ın tiyatro alanındaki yeteneğini, Türkçe diline gösterdiği saygıyı ve onun sahneye koyduğu eserleri Güllü Agop ile kıyasladığında daha başarılı bulmaktadır. *Kahkaha*, ayrıca Dikran

Çuhacıyan'ın sahneye koyduğu oyunlardan da övgü ile bahsetmektedir. Örneğin Dikran Çuhacıyan'ın sahnelediği *Köse Kâhya* oyununun millî bir vakadan oluştuğunu okuyucularına duyurarak oyunun gününü ve sahnelerini sayfalarında açıklar (*Kahkaha* 5 Nisan 1291: 3). Bu bağlamda *Kahkaha*'nın millî bir tiyatro anlayışını savunduğu da görülmektedir çünkü *Kahkaha*'ya göre tiyatrodaki asıl ilgi görmesi gereken eserler, Osmanlı gelenek ve göreneklerine uygun olarak seçilen ve temiz bir Türkçe ile sahnelenen oyunlardır. Dolayısıyla *Kahkaha* bu tutumuyla millî, yerli ve ahlaki bir tiyatro anlayışının taraftarı olduğunu açıkça belirtmiştir.

Kahkaha, Güllü Agop ile ilgili gazetede bir şiir daha yayımlamıştır. “Der-Sitâyiş Güllü Agop” adlı bu şiir de Güllü Agop'un tiyatro anlayışına eğilmektedir. Güllü Agop'un Ermeni kökenli olması ile başlayan şiir, onun kendine ait olmayan eserleri kendininmiş gibi göstermesini ve sahnelemesini okuyuculara sunarak devam eder (*Kahkaha* 8 Nisan 1291: 2-3). Güllü Agop'un eser isimlerini değiştirerek bazen içeriği aynen koruyup eseri kendi yazmış gibi gösterdiği, bazen ise içeriğe bir – iki bölüm ekleyerek eserin kendisine ait olduğunu belirttiği bilinen bir gerçektir (And 1970: 132). *Kahkaha* gazetesi, Güllü Agop'un yaptığı bu intihali etik bulmaz ve ironili bir dille gözler önüne serer.

Güllü Agop ile bütünleşmiş olan Gedikpaşa Tiyatrosu ise *Kahkaha*'dan ilk eleştirisini tiyatro binasının bakımsızlığı ile almıştır. *Kahkaha*'ya göre Gedikpaşa Tiyatrosu rutubet içindedir. Sandalyeler kırık döküktür. İnsanlar, burada deyim yerindeyse üst üste oturmaktadır. Etrafı sigara dumanı sarmıştır ve her yerden kötü kokular gelmektedir (*Kahkaha* 25 Mart 1291: 1-2). *Kahkaha*'ya göre böyle bir ortamda oyun sergilemek veya izlemek oldukça güçtür. *Kahkaha*, Gedikpaşa Tiyatrosu'nun “medeniyet mektebi” olarak görülmesine de değinmektedir. Gedikpaşa Tiyatrosu'nda eğitim amacıyla yayımlanan telif ve tercüme eserlerin birçoğu belli bir kesim için özel olarak seçilen eserlerdir. Bu durumu örneklendirmek gerekirse “*Zamane Şıkları zâdegân geçinen beylere*”, “*Hata-yı Nisvan ıskat-ı cenin eden kadınlara*”, “*Eyvah iki evli olanlara*” (*Kahkaha* 22 Mart 1291: 2) yönelik eserlerdir. Bu bakımdan *Kahkaha* oyun seçimlerinde bir kez daha ahlak vurgusu yapmış ve bu eserlerin halkı eğitmekten ziyade halkın terbiyesini bozabileceğini öne sürmüştür.

Ayrıca *Kahkaha*, Gedikpaşa Tiyatrosu'nu “hezeyan” (*Kahkaha* 1 Nisan 1291: 3) olarak nitelendirmektedir. Çünkü Gedikpaşa Tiyatrosu, oyuncularına ve oyun yazarlarına ödeme konusunda da sorunlar yaratmaktadır. *Kahkaha*,

bu konuyu halka dağıtılan bir el ilanı üzerinden örneklendirir. Bu ilanda oyunun bileti açıklanmışken Gedikpaşa Tiyatrosu oyuncularının ve oyunun yazarının bu oyundan ne kadar ödeme alacağına dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır. *Kahkaha*, Gedikpaşa Tiyatrosu'ndan bu bilgileri açıkça sunarak şeffaf bir işleyiş benimsemesini talep eder (*Kahkaha* 12 Nisan 1291: 3). Dolayısıyla *Kahkaha* gazetesi oyuncuların ve yazarların haklarını savunarak Güllü Agop'un idareciliğine karşı bir tepki de ortaya koymuştur. Bu bağlamda *Kahkaha* gazetesinin Gedikpaşa Tiyatrosu ve Güllü Agop'a karşı hiçbir konuda sivri dilini esirgemediği görülmektedir.

SONUÇ

Mizahi bir gazete olan *Kahkaha*'nın ilk on sayısının incelenmesini amaçlayan bu çalışmada on sekiz düz yazı metni, otuz iki haber yazısı, on adet telgraf, beş ilan, bir oyun, üç şiir, bir mektup, on üç muhavere tespit edilmiştir. Gazete bu metinlerde bilgilendirici, düşündürücü ve eleştirel bir yayın politikası gütmüş, fikirlerini kamuoyuna etkili bir şekilde aktarmak için anlaşılır bir dil kullanmıştır. İçeriğini ise dönemin siyasi ve toplumsal koşullarıyla şekillendirerek yayımlandığı devrin ruhunu sayfalarına aktarmıştır.

Kahkaha gazetesinin ilk on sayıda okurlarını sık sık basın hayatı ile ilgili sorunlar, toplumsal sorunlar ve Güllü Agop ile Gedikpaşa Tiyatrosu üzerine eleştirilerle karşı karşıya bıraktığı görülmüştür. Gazete basın hayatı ile ilgili sorunlarda pul vergisi, pul zamkları, para cezası ve rüşvet konularına yoğunlaşarak basın üzerindeki yaptırımları eleştirirken çağdaşı gazetelere nitelikli ve doğru habercilik anlayışını bir ilke olarak benimsetmeye çabalamış ve mizahi gazeteleri toplumun dinamliğini tutmaya çağırmıştır. Toplumsal sorunlarda İstanbul'un altyapı yetersizliğini, ulaşım sorunlarını, toplumun yaşadığı maddi zorlukları, alafranga yaşam tarzı ve kılık – kıyafetlerde görülen değişimleri öne çıkararak bu konulara karşı farkındalık yaratmıştır. Güllü Agop ve Gedikpaşa Tiyatrosu özelinde ise millî bir tiyatro anlayışını savunmuş, tiyatronun topluma hizmet etmesi gerektiğini vurgulayarak sosyal fayda prensibine dikkat çekmiştir.

Tüm bu nitelikleriyle *Kahkaha* gazetesinin dönemin diğer mizah gazeteleri gibi halkın sesini duyurduğu ve kendi devrinde görülen aksaklıkları kimi zaman doğrudan kimi zaman da edebî bir üslupla ve mizah aracılığıyla dile getirdiği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda *Kahkaha* gazetesinin 1874 yılının

sosyal, siyasi ve kültürel olaylarına ışık tuttuğu ve kendi döneminin mizah anlayışını örneklendirdiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

Alay, Okan (2019). “Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci”, *Türk Dili*, 116 (808), s. 22-30.

Alp, Ömer (2019). “Osmanlı Maliyesinde 1873 ‘Resm-i Damga Nizamnamesi’ ile Yürürlüğe Giren Fiskal Pullar”, *Göbeklitepe’den Endüstri 4.0’a - Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar*. Ankara: Ekin Yayınevi, s. 345-366.

And, M. (1970). *100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Arslan Çinko, Merve (2020). “Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında İstanbul/Gedikpaşa’da Bir Yapı Adasının 19. Yüzyıldan Cumhuriyet’e Değişiminin İrdelenmesi: ‘Tiyatrodan, Mektebe...’”, *İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, 7, s. 49-59.

Çolak, Melek (2003). “XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul’da Trafik ve Tramvay”, *Osmanlı Araştırmaları XXII*, Haz. Halil İnalcık, İsmail E. Erünsal, Heath W. Lowry, Feridun Emecen, Klaus Kreiser, 22, s. 75-87.

Güncel Türkçe Sözlük (2024), “Mizah”. <https://sozluk.gov.tr/28.02.2024> tarihli erişim.

Kahkaha (1291/1875). İstanbul: Basiret Matbaası, Sayı 1-10; 26.

Karabulut, Mustafa (2016). “Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyılda Değişim Süreci, Sosyal ve Kültürel Durum”, *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, s. 49-65.

Öngören, Ferit (1998). *Cumhuriyet’in 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Seyhan, Salih (2013). “II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basını ve İçeriklerinden Seçilmiş Örnekler”, *Turkish Studies*, 8 (3), s. 494-516.

Ulusoy Nalcıoğlu, Belkıs (2005). “Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği ve Türk Basınının İlkleri”, *MANAS Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14), s. 253-267.

Varlık, Bülent (1985). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Mizah”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, 4, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 1092-1100.

Yardımcı, İsmail (2010). “Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), s. 1-41.

Ek 1: Kahkaha Gazetesi Örnek Sayfa

Ek 2: Karikatür Örnekleri

- Gazeteciler ahirette bu sıfatta bulunacaklarmış
(*Kahkaha* 25 Mart 1291: 2).

- Mademki gazlar yanmıyor bari herkes başlarına giyse de tozdan muhafaza olsa
(*Kahkaha* 19 Nisan 1291: 4).

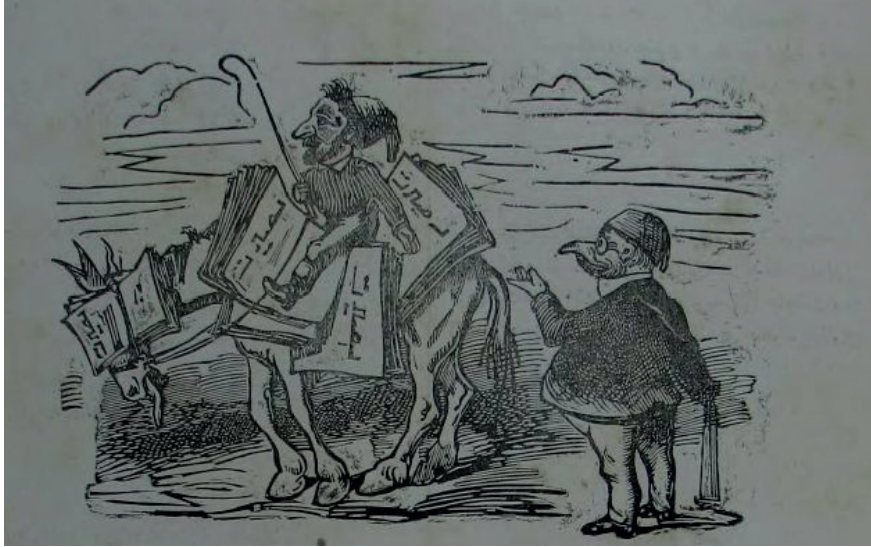
- Bu ne! Defterde başımıza bir de pul masrafı çıktı (*Kahkaha* 29 Mart 1291: 2)!

- Kayıkçı bu vapur batıyor mu?
- Hayır mösyö Kasımpaşa'ya işler iki pervanelidir.
- Demek ki diğerlerinden süratli gider?
- Bilemem ben iki pervanelisini de geçiyorum bir pervanelisini de
(*Kahkaha* 22 Nisan 1291: 4).

- Üç aylık çocuğa o kadar şey yedirilmez sıkısa olur.
- Zararı yok iştihâsı yerinde (Kahkaha 29 Mart 1291: 4).

- Yahu böyle takıp takıştırıp Güllü Agop'un tiyatrosuna mı (Kahkaha 8 Nisan 1291: 4)?..

